

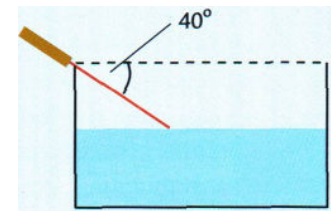
Sugároptika

Fénytörés, Visszaverődés

Alapfeladatok

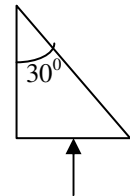
1. Fénynek üvegből levegőbe valóátlépésekor a határszög 42° . Milyen szög alatt lép ki egy 30° -os beesési szöggel érkező fénysugár? ($48,36^\circ$)
2. Víz alatt függőleges oszlop áll, árnyéka **1m**, amikor a napsugarak 45° -os beesési szöggel érkeznek a víz felszínére. Milyen magas az oszlop, ha a víz törésmutatója $4/3$? (1,6 m)

3. Egy **20cm** magas akvárium aljára tükröző felületével fölfelé néző síktükörrel fektetünk, majd az akváriumot félig töltjük vízzel, melynek levegőre vonatkoztatott törésmutatója **1,33**. Az akvárium oldalának tetejénél a vízszintessel 40° -os szöget bezáró irányból érkező lézerefénnyel világítjuk meg a víz felszínét.

- a. Kiindulási helyétől mérve, milyen távol éri el ismét a lézerefény az ábrán szaggatott vonallal jelölt síkot? Készítsen ábrát a fény útvjáról! (38cm)
  - b. Mennyi idő alatt teszi meg a fény az akváriumba történő belépésétől a szaggatott vonal ismételt eléréséig terjedő utat? (2,1ns)
4. Planparalel üveglemezre 45° -os szögben fénysugár esik. Az üveg törésmutatója **1,5**. Milyen vastag az üveg, ha a fénysugár áthaladás következtében **2cm**-rel tolódik el? (6,06 cm)

5. Egy prizma egyik oldallapjára merőlegesen beeső fénysugár a másik oldallapon 75° -os törési szöggel lép ki. A prizma anyagának törésmutatója **1,5**. Mekkora a prizma törőszöge? ($40,1^\circ$)

6. Egy prizma törésmutatója $\sqrt{2}$, törőszöge, pedig 75° . Mekkora lehet az a legkisebb beesési szög melyre a fénysugár, még elhagyja a prizmát a második törőfelületen? (45°)

7. Egy fénysugár merőlegesen esik az ábrán látható optikai prizmára. Tudva, hogy a prizma üvegeének törésmutatója $\sqrt{2}$, határozzátok meg a prizmából kilépő fénysugár szögeltérését a beeső sugárhoz képest. (45°)

Nehezebb feladatok

8. Pistike egy tó fenekén egy érdekes kavicsot pillant meg a sima víztükörön keresztül 60° -os szögben a vízfelszín merőlegeséhez képest. Egy egyenes pálcával utána nyúl, hogy megmozdítsa, és a tó fenekét a kavicsból **0,87m**-re éri el. Milyen mély a tó, ha a víz törésmutatója **1,33**? (1m)

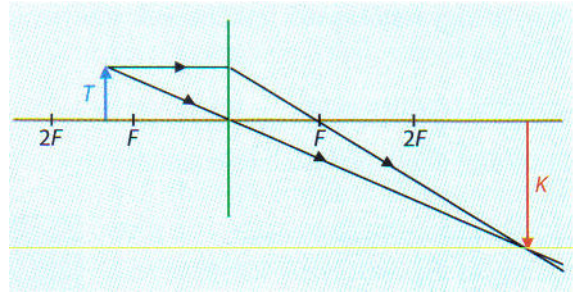
9. Egy $\sqrt{2}$ törésmutatójú üvegből készült félkör alapú egyenes hasáb sík felületére párhuzamos fénysugarak esnek 45° -os beesési szöggel. A sugarak egy a félhenger tengelyére merőleges síkban vannak. A hengeres felület mely részein lépnek ki sugarak a félhengerből?
(Segítség: Rajzoljuk meg a sugármeneteket különböző beeső sugarak esetén! Elegendő csak a hasáb egy keresztmetszetét megrajzolni (félkör). Keressük meg a teljes visszaverődési határokat. $75^\circ < \varphi < 165^\circ$, ahol φ a hasáb sík felülete, valamint egy olyan sík szöge mely tartalmazza a félhenger tengelyét.)

Tükrök, Lencsék

Alapfeladatok

10. Egy homorú **1m** sugarú tükör elé **25cm** távolságra egy **3cm** magasságú gyufaszálat helyezünk a tükör optikai főtengelyére merőlegesen. Méretarányosan készítsék el a képszerkesztést, számítással határozzák meg a kép tulajdonságait. ($R=1\text{m}$, $t=0,25\text{m}$, $T=3\text{cm}$, $k=-0,5\text{m}$, $K=-6\text{cm}$, kétszeresen nagyított egyenes állású látszólagos kép)
11. Egy domború **4m** sugarú tükör elé **50cm** távolságra egy **5cm** magasságú gyufaszálat helyezünk a tükör optikai főtengelyére merőlegesen. Méretarányosan készítsék el a képszerkesztést, számítással határozzák meg a kép tulajdonságait. ($R=-4\text{m}$, $t=0,5\text{m}$, $k=-0,4\text{m}$, $K=-4\text{cm}$, 1,25 szorosan kicsinyített, egyenes állású látszólagos kép.)
12. Legyen egy sík-homorú vékony lencse. A görbült felületének sugara **2m**. A lencse anyagának törésmutatója **1,5**. A lencsén keresztül egy **8cm** magas tárgyat figyelünk meg. A tárgy **6m** távolságra van a lencsétől. Hány dioptriás a lencse, mekkora a fókusztávolsága? Méretarányosan készítsék el a képszerkesztést, számítással határozzák meg a kép tulajdonságait. ($-0,25\text{dioptria}$, $f=-4\text{m}$, $t=6\text{m}$, $T=8\text{cm}$, $k=-2,4\text{m}$, $K=-3,2\text{cm}$, látszólagos, egyenes állású 2,5-szörösen kicsinyített látszólagos kép.)
13. Nagypapa szemüvegével a **120cm** magas ablakról éles képet alkotunk az ablaktól **4,5m**-re lévő szemközti falon. Az ablak képének nagysága a falon **15cm**.
- a. Hány dioptriás nagypapa szemüvege? (2,25 dioptriás)
- b. Az asztalon van egy gyertya **2m** távolságra a faltól. Hova tehetjük a szemüveglencsét, hogy a falon megjelenjen a láng éles képe? Mekkora lehet a nagyítás? (gyertya-lencse távolság 1,33m vagy 0,667m, nagyítás 0,5 vagy 2)
- c. Készítsen vázlatos rajzot a b) feladatbeli lehetséges leképezésekről!
-
14. Egy vetítógép lencséje kétszeresen domború. A felületek görbületi sugarai **30cm** valamint **60cm**. A lencse anyagának törésmutatója **1,5**. A diafilm a lencse előtt **45cm**-re fut. Hány dioptriás a lencse, hová helyezzük a lencse elé a vetítövásznat? Hányszoros nagyítást ad a vetítógép? (2,5dioptria, $f=40\text{cm}$, $t=45\text{cm}$, $k=3,6\text{m}$, a kép valós fordított állású 8-szoros nagyítású → gyenge gép!)
15. Egy **30cm** magas tárgyról **6,25 dioptriás** gyűjtőlencsével **7,5cm** magas képet akarunk létrehozni. Milyen távol legyen a lencse a tárgytól ? (80 cm)
16. Egy **homorú tükör** görbületi sugara **90cm**. Mekkora tárgytávolság esetén kapunk **háromszoros nagyítású**:
- a) valós (60 cm)
- b) látszólagos képet? (30cm)
17. Egy **1m** görbületi sugarú visszapillantó tükörben egy **2m** magas és **25m** távolságra lévő járművet figyelünk meg. Jellemezzük a tükörben keletkezett képet! (látszólagos, egyenes állású, 49cm-re a tükör mögött, 3,92cm magasságú)
18. Egy **10cm** átmérőjű gömb alakú karácsonyfadísz hányszorosra kicsinyít, ha benne **2m** távolságból szemléljük magunkat. (0,0123)

19. Egy gyűjtőlencse az optikai tengelyén álló **5cm** magas gyertyáról ugyanakkora nagyságú képet alkot a lencsétől **40cm** távolságban elhelyezkedő ernyőn.

- A gyertyát **12cm**-rel közelebb visszük az ernyőhöz. Milyen irányban és mennyivel kell elmozdítani az ernyőt, hogy ismét éles képet kaphassunk? Mekkora lesz a kép? (az ernyőt 30cm-rel távolítani a lencsétől, tárgymagasság 12,5cm)
- Nevezetes sugármeneteket felhasználva, szerkesztéssel kövesse nyomon a lencse képképzését a második elrendezésben!

Nehezebb feladatok

20. Egy kis izzólámpa **3m** távolságra van a faltól. A **3m**-es szakaszon egy lencsét akarunk úgy elhelyezni, hogy a lámpa **ötszörös nagyítású** éles képét vetítse a falra. A lencsétől milyen távol kell elhelyezni a lencsét, és hány dioptriás legyen a lencse? (0,5 m, - 2,4 dioptria)
21. Egy valós tárgy és domború tükörben alkotott látszólagos képe közötti távolság egyenlő a tükör fókusztávolságával. Mekkora a nagyítás? (N= - 0,618)

Optikai Eszközök (emelt szint, versenyfeladatok)

22. Egy optikai mikroszkóp két lencséből áll. Az egyik fénytörőerepe **250dioptria** a másiké **20 dioptria**. Az eszköz asztalkáján található tárgy a tárgylencsétől **4,2mm** távolságra található. A megfigyelő úgy állítja be az eszközt, hogy a képet a szem alkalmazkodás nélkül megfigyelhesse (kép a végtelenben). Határozzátok meg az optikai intervallumot (az objektív képfókuszusa és az okulár tárgyfókuszusa közötti táv), a nagyítást és a mikroszkóp hosszát.
23. Legyen egy centrált (azonos optikai tengely) optikai rendszer mely egy szórólencséből és egy gyűjtőlencséből áll. A szórólencse fókusztávolsága **10cm** a gyűjtőlencse fénytörőerepe pedig **20dioptria**. A lencsék közötti távolság **10cm**. A szórólencse elé, a szórólencse képfókuszába egy pontszerű fényes tárgyat helyezünk.
- határozzátok meg a végső kép helyzetét és milyenségét, szerkesszék meg a sugármenetet
  - a gyűjtőlencsét a szórólencséhez közelítjük míg a két lencse össze nem ér. Mennyivel mozdul el a tárgy végső képe?
  - a szórólencse legyen **sík-homorú 1,7** törésmutatójú, a gyűjtő pedig **sík-domború 1,3** törésmutatójú. A görbült törőfelületek sugarai egyformák. Az illesztett lencsék között maradt rést átlátszó folyadékkal töltjük ki. Mekkora legyen a folyadék törésmutatója ahhoz, hogy az illesztett lencserendszer afokális legyen (az egyik lencsére érkező párhuzamos fénynyaláb ugyancsak párhuzamosként távozik) ?
24. Egy csillagászati távcső tárgylencsége **1,25 dioptriás**. Ez a távcső a Hold megfigyelésére van beállítva. Ha a tárgylencse rögzített, merre és mennyivel kell elmozdítani a szemlencsét ahhoz, hogy egy **40 m** távolságra lévő tárgyat figyelhessünk meg? (távolítani 1,63 cm-rel a tárgylencsétől)

25. Egy rövidlátó mely szabad szemmel csak **2m** távolsáig lát, egy olyan rövidlátó szemüvegét teszi fel mely **4m** távolsáig lát ugyancsak szabad szemmel. Meddig lát el ezzel a szemüveggel az első rövidlátó? (4m)